

Svar på skriftligt spörsmål SSS 223/2022 rd

Svar på skriftligt spörsmål om att främja ett klart myndighetspråk

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 223/2022 rd undertecknat av riksdagsledamot Outi Alanko-Kahiluoto /gröna:

Var dröjer regeringens utlovade åtgärder för att främja ett tydligt myndighetspråk och

hur garanterar regeringen att språkvården inom den offentliga förvaltningen är kontinuerlig och en del av det dagliga arbetet?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Ett tydligt myndighetspråk har främjats på lång sikt men man behöver arbeta för det även i fortsättningen. Det är förenligt med förvaltningens grundläggande värderingar och även med förvaltningslagen att det språk som används ska vara tydligt och begripligt. Ett svårbegripligt språk är diskriminerande och ojämnt. Även ett gott myndighetspråk är för svårbegripligt för en del medborgare, därför behövs också lättläst språk.

Målet med den nya nationalspråksstrategin som godkändes som regeringens principbeslut den 2 december 2021 är att säkerställa att det även i fortsättningen finns två levande nationalspråk i Finland. För det finska språkets del är det huvudsakliga målet att förhindra att språkets användningsområde blir mer begränsat. För att bevara det finska språket inom alla samhällsområden krävs en medveten språkpolitik och systematiska åtgärder som påverkar det finska språkets ställning och användningsområde i samhället.

I nationalspråksstrategins mål att beakta behovet av lättläst språk nämns också användningen av ett tydligt standardspråk. Strategin innehåller en konkret åtgärd riktad till alla ministerier, enligt vilken användningen av lätt finska och lätt svenska i ministeriernas och förvaltningsområdenas verksamhet, i kommunikationen och i planeringen av evenemang samt användningen av ett lättläst och klart standardspråk bör ökas. I Nationalspråksstrategin nämns också språklagens och förvaltningslagens krav på ett sakligt, klart och begripligt språk i myndigheternas namn och namnförkortningar. Enligt den åtgärd som ingår i strategin ska man vid inrättandet av nya myndigheter iaktta de principer om myndigheters namnplanering som fastställts av Institutet för de inhemska språken.

I Nationalspråksstrategin nämns strategin för öppen förvaltning 2030, som godkändes i december 2020, med vilken man strävar efter att stärka god förvaltning i hela landet på båda nationalspråken, utveckla den digitala tillgängligheten och bredda användningen av ett klart myndighetsspråk. En av de fyra prioriteringarna i strategin för öppen förvaltning är att den öppna förvaltningen främjar allas rätt att förstå och bli förstådd. Ett konkret mål är en planmässig och förutseende ökning av kompetensen gällande och mängden lätt finska och lätt svenska i organisationer inom den offentliga sektorn.

Främjandet av begripligheten är också en del av den öppna förvaltningens fjärde handlingsprogram (2019–2023), som innehåller mål för att främja både klarspråk och ett lättläst språk. Enligt en enkät till ämbetsverken 2020 hade 58 procent av organisationerna vidtagit åtgärder för att förtydliga språket. För statens ämbetsverk betonades i ett verkställighetsbrev avläggandet av kursen i klart myndighetsspråk i eOppivas elektroniska inlärningsmiljö vid ämbetsverken och att de statliga ämbetsverkens uppgift är att säkerställa att så många som möjligt deltar i kursen. I slutet av 2021 och början av 2022 fördes också en förvaltningsområdesrunda för den öppna förvaltningen, i samband med vilken betydelsen av begriplighet betonades och god praxis delades. I fråga om den öppna förvaltningen rapporteras regelbundet om måluppfyllelsen. Den senaste rapporteringen gjordes i samband med programmets halvtidsutvärdering hösten 2021.

Ansvar för myndigheternas språkvård ligger hos dem själva, vilket konstateras i förarbetena till förvaltningslagen. Ministerierna och i sista hand regeringen har också ansvaret för styrningen av denna verksamhet, liksom av det övriga arbetet. I förarbetena till förvaltningslagen konstateras också att Institutet för de inhemska språken är sakkunniginrättning för myndighetsspråket. Institutet för de inhemska språken strävar efter att ge hjälp när myndigheterna begär det.

För att underlätta myndigheternas egna satsningar på arbetet med myndighetsspråket producerar institutet material både för att förtydliga myndigheternas texter och för att organisera detta arbete vid ämbetsverken. Institutet för de inhemska språken inhämtar kontinuerligt information om båda ämnena genom forskning, praktiska erfarenheter och såväl inhemska som internationella nätverk. Stödmaterial för myndigheterna består av till exempel anvisningar, tester och aktuell information på institutets webbplats för ett gott myndighetsspråk samt eOppivas kurser i gott myndighetsspråk.

Kurshelheten i gott myndighetsspråk i eOppiva blev klar 2021. Helheten är öppen för alla och gratis och innehåller sammanlagt sex delar: fem delar är på finska och en på svenska. Ämnena sträcker sig från att förtydliga texternas ordalydelse till att förtydliga grunderna för utvecklingen av myndighetstexter och arbetsarrangemangen. Helheten har tagits emot väl vid ämbetsverken och används både i introduktionen av tjänstemän och i fortbildningen.

Självstudiekurserna är en viktig del av vården av myndighetsspråket som helhet, men de avgör inte ordnandet av daglig och kontinuerlig språkvård. Institutet för de inhemska språken strävar

efter att hålla kontakt med myndigheternas språkvårdare och de som vid sidan av sin egen befattning har i uppgift att utveckla språkvården och texternas funktion inom den egna myndigheten. Inom statsförvaltningen finns det för närvarande språkvårdare vid några ämbetsverk. FPA och Skatteförvaltningen har lång erfarenhet av denna verksamhet och båda organisationerna har flera språkvårdare. Även Tullen har haft tre språkvårdare sedan 2021. Polisorganisationen har en språkvårdare, liksom Utbildningsstyrelsen och Statens revisionsverk. Dessutom pågår en eller två processer för att rekrytera antingen en fast anställd eller en praktikant. Antalet är dock fortfarande mycket litet i förhållande till antalet ämbetsverk. Vid ministerierna finns ännu inga språkvårdare och verksamheten saknas också vid många stora ämbetsverk.

Det är viktigt att myndigheterna styr och uttrycker en klar målbild även för utvecklingen av myndighetsspråket. Man har strävat efter att främja detta i samarbetet mellan Institutet för de inhemska språken och projektet Öppen förvaltning ända från början av projektet. I strategiarbetet för utvecklingen av den offentliga förvaltningen har man också inkluderat mål för att förtydliga myndighetsspråket. Målet är att konkretisera målen i genomförandeprogrammet för strategin.

Enligt resultatavtalet mellan undervisnings- och kulturministeriet och Institutet för de inhemska språken 2020–2023 är ett av institutets mål att främja ett klart administrativt språk och erbjuda medborgarna information och service gällande språket. Ett klart språk och Institutet för de inhemska språkens offentliga tjänster gällande språket stärker demokratin, delaktigheten och förtroendet för samhällets institutioner. En höjning på 100 000 euro av engångskaraktär anvisades för verksamheten 2022 och ytterligare 327 000 euro av avkastningen av penningpelsverksamheten för främjande av vetenskap (moment 29.40.53.2), särskilt för Institutet för de inhemska språkens utvecklingsprojekt.

Samtidigt har behovet av ett lättläst språk ökat och kommer att öka vid sidan av främjandet av ett klart myndighetsspråk. Främjande av kunskaper i och användning av ett lättläst språk har därför prioriterats i den ovan nämnda strategin för öppen förvaltning 2030.

Det är alltså nödvändigt att öka kunskaperna i och användningen av lättläst språk inom den offentliga sektorn. Eftersom den offentliga sektorns resurser är begränsade är det särskilt viktigt att ökningen av ett lättläst språk kan riktas på rätt sätt. En planmässig och förutseende ökning av ett lättläst språk kräver dock mer information om inom vilka områden de tillgängliga resurser för att öka det lättlästa språket ger mest mervärde ur samhälleligt perspektiv. Med rätt riktade tjänster på lättläst språk är det också möjligt att spara resurser då man inte behöver lägga ner tid och resurser för att på nytt styra människor till tjänsterna på grund av att de inte förstår innehållet första gången.

Inom den offentliga sektorn finns det dock knappt några kunskaper i lättläst språk. Ur denna synvinkel är det viktigt att man bättre än i nuläget kan säkerställa att det finns utbildare i lättläst språk inom de branscher där behovet av lättläst språk är särskilt stort inom den offentliga sektorn.

Personer med språkliga svårigheter löper särskilt stor risk för marginalisering. Inom den offentliga servicen kan detta begränsa deras möjligheter att sköta ärenden som gäller dem själva. Offentlig kommunikation når inte nödvändigtvis dem till exempel i krissituationer, om de inte har möjlighet att förstå kommunikationen. Delaktighet i samhället och dess utveckling förverkligas inte fullt ut om människor inte har möjlighet att förstå vad och hur han eller hon kan påverka eller delta. Även digital marginalisering kan bero på ett svårbegripligt språk.

När invandringen ökar och befolkningen åldras ökar behovet av lättläst språk. I många städer talas det redan över hundra olika språk, och det är inte möjligt att erbjuda alla tjänster med ett så omfattande språkutbud. Engelska är inte heller ett standardspråk bland invandrare och många andra generationens invandrare är också i behov av lättläst språk. Även till exempel det ökande antalet äldre personer och minnessjukdomar ökar behovet av lättläst språk.

Satakunta centralsjukhus i Satakunta är ett lyckat exempel på användning av lättläst språk. Man behöver inte göra saker separat på lättläst språk, utan lättläst språk fungerar för alla. Även de som egentligen inte behöver lättläst språk är tacksamma när man i en utmanande situation på sjukhuset förklarar saker enkelt för dem. På Satakunta centralsjukhus har man också gjort en fin observation att lättläst språk gör oss jämlika när ingen lämnas utanför på grund av ett svårbegripligt språk.

Coronasituationen har lyft fram behovet av lättläst språk ytterligare. För att klara av kriser krävs att så många som möjligt har möjlighet att förstå anvisningarna och på så sätt kunna följa dem. När det handlar om livsviktiga frågor behövs lättläst språk.

Målet med arbetet inom den öppna förvaltningen är att öka medvetenheten om behovet av lättläst språk, skapa lättillgänglig utbildning med låg tröskel och bidra till att organisationer inom den offentliga sektorn systematiskt ökar kunskaperna i och användningen av lättläst språk. En för alla öppen kurs i eOppiva är under beredning. Det är särskilt viktigt att ökningen av ett lättläst språk kan inriktas rätt och att förvaltningen har en bred förståelse av vad man talar om när man pratar om lättläst språk och behovet av det. Målet är att kursen ska göra det lättare att förstå behovet av lättläst språk och i vilka av ämbetsverkets uppgifter en ökning av lättläst språk ger mest mervärde för samhället. Målet med utbildningen är att ämbetsverket ska ha förståelse för vad lättläst språk är och att man förstår det ökade behovet av lättläst språk och de centrala utgångspunkterna för lättläst språk.

Helsingfors 19.5.2022

Kommunminister Sirpa Paatero